NILS WAHL
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2018. szeptember 20.[1]

C-497/17. sz. ügy

Œuvre d'assistance aux bêtes d'abattoirs (OABA)
kontra
Ministre de l'Agriculture et de l'Alimentation,
Bionoor,
Ecocert France,
Institut national de l'origine et de la qualité (INAO)

(a cour administrative d'appel de Versailles [versailles-i közigazgatási fellebbviteli bíróság, Franciaország] által benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelem)

„Előzetes döntéshozatal – Az állatok leölésük során való védelme – 1099/2009/EK rendelet – A vallási szertartások által előírt különleges vágási módszerek – Kábítás nélküli vágás – A 834/2007/EK rendelet szerinti ökológiai állattartással való összeegyeztethetőség"

Bevezetés

1. Az alkalmazandó uniós jogszabályok engedélyezik vagy – épp ellenkezőleg – megtiltják az „ökológiai gazdálkodás" (AB) európai címke kiállítását az 1099/2009/EK rendeletben[2] meghatározott feltételeknek megfelelően, kábítás nélkül, vallási célból levágott állatokból származó termékek számára?

2. Lényegében ezt a kérdést teszi fel a jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelemben a cour administrative d'appel de Versailles (versailles-i közigazgatási fellebbviteli bíróság, Franciaország).

3. E kérelmet az Œuvre d'Assistance aux Bêtes d'Abattoirs (a továbbiakban: OABA)[3] egyesület által azon ítélet hatályon kívül helyezése iránt indított fellebbezés keretében terjesztették elő, amellyel a tribunal administratif de Montreuil (montreuili közigazgatási bíróság, Franciaország) hatáskörtúllépés miatt elutasította az Ecocert France társaság (a továbbiakban: Ecocert; magánjogi tanúsító szervezet, amely azóta az Institut national de l'origine et de la qualité [országos eredet- és minőségvizsgáló intézet, a továbbiakban: INAO] nevében jár el) azon hallgatólagos elutasításával szembeni keresetét, hogy a 834/2007/EK rendelet[4] 30. cikke alapján hozzon a „Tendre France" védjeggyel forgalmazott, „halal" tanúsítvánnyal ellátott és „AB" megjelölést viselő termékek reklámozását és forgalmazását tiltó intézkedéseket.

1 Eredeti nyelv: francia.

2 Az állatok leölésük során való védelméről szóló, 2009. szeptember 24-i tanácsi rendelet (HL 2009. L 303., 1. o.).

3 Ennek az 1961-ben alapított francia egyesületnek az alapszabálya szerinti célja az, hogy „[a] törvény által megengedett, bármely megfelelő eszközzel segítse, védje és oltalmazza életük különböző szakaszaiban, így a tenyésztésük, a tartásuk, a szállításuk és a leölésük során a hús- és hentesipari, valamint leölésre szánt állatokat, továbbá baromfikat, hidegvérű állatokat és tág értelemben minden olyan állatot, amelynek húsát fogyasztásra szánják".

4 Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2007. június 28-i tanácsi rendelet (HL 2007. L 189., 1. o.).

Jogi háttér

A 834/2007 rendelet

4. Az 834/2007 rendelet (1), (3), (5), (17) és (22) preambulumbekezdésében a következőképpen szól:

„(1) Az ökológiai termelés egy gazdaságirányításból és élelmiszer-termelésből álló átfogó rendszer, amely ötvözi a legjobb környezetvédelmi gyakorlatokat, a magas szintű biodiverzitást, a természeti erőforrások megőrzését, a magas szintű állatjólléti szabványok alkalmazását és a bizonyos fogyasztók természetes anyagok és eljárások használatával előállított termékek iránti preferenciájával összhangban lévő termelési módszereket. Az ökológiai termelési módszernek így kettős társadalmi szerepe van, egyrészt gondoskodik olyan speciális piacról, amely a fogyasztók ökológiai termékek iránti igényét kielégíti, másrészt olyan közjavakat termel, amelyek hozzájárulnak a környezet védelméhez és az állatjólléthez, valamint a vidékfejlesztéshez.

[…]

(3) Az ökológiai termelési ágazatra vonatkozó közösségi jogi keret által követendő célok a tisztességes verseny és az ökológiai termékek belső piaca megfelelő működésének biztosítása, valamint az ökológiai jelölésű termékek iránti fogyasztói bizalom fenntartása és indokolttá tétele. További célként olyan feltételeket kellene nyújtania, amelyek mellett ez az ágazat a termelési és piaci fejlődéssel összhangban tud előrelépni.

[…]

(5) Ennélfogva indokolt az ökológiai termelésre alkalmazandó célkitűzések, elvek és szabályok világosabb meghatározása, az átláthatósághoz és a fogyasztói bizalomhoz, valamint az ökológiai termelés koncepciójának harmonizált felfogásához való hozzájárulás érdekében.

[…]

(17) Az ökológiai állattenyésztésnek tiszteletben kell tartania a magas szintű állatjólléti szabványokat, és ki kell elégítenie az állatok fajspecifikus viselkedési szükségleteit, az állategészségügynek pedig a betegségmegelőzésen kell alapulnia. E tekintetben különös figyelmet kell fordítani a tartási körülményekre, a tenyésztési gyakorlatokra és az állománysűrűségre. Ezenfelül a fajták kiválasztásakor figyelembe kell venni a helyi viszonyokhoz való alkalmazkodási képességüket. Az állattartásra és az akvakultúrára vonatkozó végrehajtási szabályoknak biztosítaniuk kell az összhangot legalább a tenyésztés céljából tartott állatok védelméről szóló európai egyezménnyel és az állandó bizottsága (T-AP) által hozott, azt követő ajánlásokkal.

[…]

(22) Fontos az ökológiai termékek iránti fogyasztói bizalom fenntartása. Ezért az ökológiai termelésre alkalmazandó követelmények alóli felmentéseket szigorúan azokra az esetekre kell korlátozni, amelyekben a kivételes szabályok alkalmazása indokoltnak tekintett."

5. A 834/2007 rendeletnek a „Cél és hatály" című 1. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Ez a rendelet alapot szolgáltat az ökológiai termelés fenntartható fejlődéséhez, és eközben biztosítja a belső piac hatékony működését, garantálja a tisztességes versenyt, biztosítja a fogyasztói bizalmat, és védi a fogyasztók érdekeit.

Az e rendeletben foglalt szabályok alátámasztására közös célokat és elveket határoz meg az alábbiakra vonatkozóan:

a) az ökológiai termékek termelésének, feldolgozásának és forgalmazásának valamennyi szakasza, valamint azok ellenőrzése;

b) az ökológiai termelésre utaló jelölések használata a címkézés és reklámozás során.

(2) Ezt a rendeletet a következő, mezőgazdaságból – beleértve az akvakultúrát is – származó termékekre kell alkalmazni, amennyiben ezeket a termékeket már forgalmazzák vagy forgalmazni kívánják:

a) élő vagy feldolgozatlan mezőgazdasági termékek;

b) feldolgozott, élelmiszernek szánt mezőgazdasági termékek;

c) takarmányok;

d) vegetatív szaporítóanyag és vetőmag.

[…]

(3) Ezt a rendeletet a (2) bekezdésben megállapított termékekhez kapcsolódó termelési, feldolgozási és forgalmazási tevékenységek bármely szakaszában részt vevő valamennyi gazdasági szereplőre alkalmazni kell.

[…]

(4) Ezt a rendeletet az e cikkben meghatározott termékekre vonatkozó, a közösségi jognak megfelelő egyéb, többek között az élelmiszereket és az állatélelmezést érintő közösségi vagy nemzeti rendelkezések – például a termelésre, feldolgozásra, forgalmazásra, címkézésre és ellenőrzésre vonatkozó rendelkezések – sérelme nélkül kell alkalmazni.”

6. A 834/2007 rendelet 3. cikke a következőképpen ismerteti e rendelet céljait:

„Az ökológiai termelés általános célkitűzései a következők:

a) olyan fenntartható mezőgazdasági igazgatási rendszer létrehozása, amely

[…]

iv. tiszteletben tartja a magas szintű állatjólléti szabványokat, és főként kielégíti az állatok fajspecifikus viselkedési igényeit;

b) a kiváló minőségű termékek előállítására való törekvés;

[…]”

7. A 834/2007 rendeletnek „A gazdálkodásra alkalmazandó konkrét elvek” című 5. cikke h) pontjában kifejti, hogy az ökológiai gazdálkodás azon a konkrét elven alapul, hogy szem előtt tartsa „az állatok magas szintű jólléte[t] a fajspecifikus igények figyelembevételével”.

8. A 834/2007 rendeletnek az „[á]llattartási szabályok[ra]" vonatkozó 14. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) A mezőgazdasági üzemben folyó termelés 11. cikkben megállapított általános szabályain kívül az állattartásra a következő szabályok alkalmazandók:

[…]

b) a tenyésztési gyakorlatokra és a tartási körülményekre vonatkozóan:

[…]

viii. teljes életük során – a levágáskor is – a lehető legkisebb legyen az állatok szenvedése, beleértve a csonkítást is;

[…]"

A 889/2008/EK rendelet

9. A 889/2008 rendelet[5] (10) preambulumbekezdése értelmében:

„Az ökológiai állattartás során gondoskodni kell az állatok sajátos magatartási igényeinek kielégítéséről. Ebben a tekintetben az elhelyezésnek valamennyi állatfaj esetében meg kell felelnie az érintett állatok igényeinek a szellőzés, fény, tér és kényelem tekintetében, és megfelelő nagyságú területet kell biztosítani annak érdekében, hogy minden állat szabadon mozoghasson, és kifejleszthesse természetes társas viselkedését. Rögzíteni kell az egyes állatfajokra – ideértve a méheket is – vonatkozó speciális elhelyezési feltételeket és tenyésztési módokat. Ezeknek a speciális elhelyezési feltételeknek biztosítaniuk kell az állatok magas szintű jóllétét, ami az ökológiai állattartásban elsődleges fontosságú, ezért ezek a feltételek a Közösség általános állatjólléti követelményeinél szigorúbbak lehetnek. Az ökológiai állattartás során meg kell akadályozni a baromfi túlságosan gyors ütemű nevelését. Ezért az intenzív nevelési módszerek elkerülése érdekében különös szabályokat kell meghatározni. Különösen elő kell írni, hogy a baromfit vagy addig kell nevelni, amíg el nem ér egy minimális kort, vagy pedig lassan fejlődő baromfifajtából kell származnia annak érdekében, hogy az intenzív tartási módszerek alkalmazására semmi ne ösztönözzön."

10. A 889/2008 rendeletnek „Az állatok kezelése" című 18. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Az ökológiai termelésben nem végezhetők rutinszerűen olyan műveletek, mint a juhok farkának gumizása, a farokkurtítás, a fogak lecsípése, a csőrkurtítás és a szarvtalanítás. Ezen műveletek közül azonban egyeseket eseti elbírálás alapján biztonsági okokból engedélyezhet az illetékes hatóság, illetve ha azok az állatállomány egészségének, jóllétének vagy higiéniájának javítására szolgálnak.

Az állatok szenvedését a lehető legkisebbre kell csökkenteni megfelelő érzéstelenítéssel és/vagy fájdalomcsillapítással, illetve oly módon, hogy az adott műveletet csak az erre legmegfelelőbb korban végzi el a képesített személyzet.

(2) A fizikai kasztráció – kizárólag az (1) bekezdés második albekezdésében meghatározott feltételek mellett – engedélyezett a termék minőségének biztosítása és a hagyományos termelési eljárások fenntartása céljából.

5 Az ökológiai termelés, a címkézés és az ellenőrzés tekintetében az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről szóló 834/2007/EK rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról szóló, 2008. szeptember 5-i bizottsági rendelet (HL 2008. L 250., 1. o.).

(3) Tilos a csonkítás, így például a méhanyák szárnyainak levágása.

(4) Az állatok fel- és […] lehajtását elektromos terelőeszköz igénybevétele nélkül kell végezni. Tilos az allopátiás nyugtatók használata a szállítás előtt és a szállítás során."

11. A 889/2008 rendeletnek „[a]z állatok tápanyagigényeinek megfelelő takarmány[ra]" vonatkozó 20. cikke (5) bekezdésében tiltja a kényszertáplálást.

Az 1099/2009 rendelet

12. Az 1099/2009 rendelet preambuluma különösen kimondja:

„(2) Az állatok leölése fájdalmat, szorongást, félelmet és a szenvedés egyéb formáit okozhatja az állatoknak, még a rendelkezésre álló legjobb technikai feltételek mellett is. A leöléshez kapcsolódó bizonyos műveletek stresszel járhatnak, és minden kábítási technikának megvan a maga hátránya. A vállalkozóknak vagy az állatok leölésében érintett személyeknek meg kell hozniuk a levágási vagy leölési folyamat során az állatok fájdalmának elkerüléséhez, valamint a szorongásuk és szenvedésük minimálisra csökkentéséhez szükséges intézkedéseket, figyelembe véve a területen alkalmazott legjobb gyakorlatokat és az e rendelet által engedélyezett módszereket. Ennélfogva a fájdalmat, a szorongást és a szenvedést elkerülhetőnek kell tekinteni, amennyiben a vállalkozók vagy az állatok leölésében érintett személyek megsértik e rendelet valamely rendelkezését vagy a legkorszerűbb megoldások figyelmen kívül hagyásával alkalmaznak megengedett gyakorlatokat, ezáltal hanyagságból vagy szándékosan fájdalmat, szorongást vagy szenvedést okoznak az állatoknak.

[…]

(4) Az állatjóllét az Európai Közösséget létrehozó szerződéshez csatolt, az állatok védelméről és kíméletéről szóló (33.) Jegyzőkönyvben foglalt közösségi érték (»(33.) Jegyzőkönyv«). Az állatok levágásuk vagy leölésük során való védelme olyan, a nyilvánosságot érintő kérdés, amely befolyásolja a fogyasztók mezőgazdasági termékekhez való hozzáállását. Emellett az állatok levágásuk során való védelmének javítása hozzájárul a hús jobb minőségéhez, és közvetve kedvező hatással van a vágóhidakon a munkahelyi biztonságra.

[…]

(18) A[az állatok levágásuk vagy leölésük során való védelméről szóló, 1993. december 22-i] 93/119/EK [tanácsi] irányelv [(HL 1993. L 340., 21. o.; magyar nyelvű különkiadás 3. fejezet, 15. kötet, 421. o.)] a kábítás tekintetében eltérést engedélyezett a vágóhidakon végzett vallási célú vágások esetében. Mivel a vallási célú vágásokra alkalmazandó közösségi rendelkezéseket a tagállamok – a nemzeti háttértől függően, valamint tekintettel arra, hogy a nemzeti szabályok az e rendelet célján túlmutató szempontokat is figyelembe vesznek – különbözőképpen ültették át, fontos az állatok levágás előtti elkábításától való eltérésnek a fenntartása, az egyes tagállamok számára bizonyos szintű szubszidiaritást hagyva ugyanakkor. Ennek következményeként e rendelet tiszteletben tartja a vallásszabadságot, valamint a vallás és a hit imádsággal, tanítással, gyakorlással vagy szertartásokkal való kifejezésre juttatását, amint azt az Európai Unió Alapjogi Chartájának [(a továbbiakban: Charta)] 10. cikke is megfogalmazza.

[…]

(20) Számos leölési módszer fájdalmas az állatok számára. Az állatok leölése előtt vagy azzal egyidejűleg ezért kábításra van szükség az eszméletlen állapot és érzékelőképesség-hiány előidézése érdekében. Az állat eszméletlen állapotának és érzékelőképessége hiányának mérése

bonyolult, és azt tudományosan jóváhagyott módszerekkel kell végrehajtani. Ugyanakkor az eljárás hatékonyságának gyakorlati körülmények között történő értékelésére mutatókon keresztül történő megfigyelést kell végezni.

(21) A kábítás hatékonyságának megfigyelése főként az állatok eszméletének és érzékelőképességének az értékelésén alapul. Az állat eszmélete lényegében az érzelmekre és akaratlagos mozgásának ellenőrzésére való képessége. Néhány kivétel – mint az elektromos sokkolás vagy más előidézett bénulás – ellenére akkor feltételezhető, hogy az állat elveszítette az eszméletét, ha a természetes álló helyzetét elveszíti, nincs ébren, és nem mutat olyan pozitív vagy negatív érzelmeket, mint amilyen a félelem vagy az izgatottság. Az állat érzékelése lényegében a fájdalom érzékelésének a képessége. Általánosságban egy állat feltételezhetően érzéketlen, ha nem reagál olyan ingerekre, mint a hang, a szag, a fény vagy a fizikai érintés.

[…]

(33) Az állatok számára szenvedéssel járhat, ha a kábítás nem sikerül. E rendeletnek ennélfogva rendelkeznie kell arról, hogy az állatok fájdalmának, szorongásának vagy szenvedésének minimálisra csökkentése érdekében megfelelő tartalék kábítóberendezés álljon rendelkezésre.

[…]

(37) A Közösség világszerte magas szintű állatjólléti szabványokra törekszik az élőállat-állományok tekintetében, különösen a kereskedelemmel összefüggésben. Támogatja az OIE [(Állategészségügyi Világszervezet)] állatjólléti – többek között az állatok levágására vonatkozó – szabványait és ajánlásait. […]

[…]

(43) A kábítás nélküli levágás a szenvedés minimálisra csökkentése érdekében a torok éles késsel történő, nagyon pontos elvágását igényli. Emellett a nem mechanikusan féken tartott állatok a vágás után gyakran lelassítják a kivérzést, szükségtelenül elnyújtva ezzel a szenvedéseit. A szarvasmarhafélék, valamint a juh- és kecskefélék az ezen eljárással leggyakrabban levágott állatfajok. Ezért a kábítás nélkül levágott kérődzőket egyedenként és mechanikusan kell féken tartani.

[…]"

13. Az 1099/2009 rendelet 1. cikke úgy rendelkezik, hogy megállapítja a többek között élelmiszeripari termékek előállítása céljából tenyésztett vagy tartott állatok leölése tekintetében alkalmazandó szabályokat.

14. Az 1099/2009 rendelet „Fogalommeghatározások" című 2. cikke szerint:

„[…]

f) »kábítás«: minden olyan szándékos eljárás, amelynek alkalmazása az eszmélet és az érzékelés fájdalom nélkül történő elvesztését okozza, ideértve az állat halálának azonnali beálltát okozó eljárásokat is;

g) »vallási szertartás«: vallások által előírt, az állatok levágásához kapcsolódó tevékenységek;

[…]

j) »levágás«: emberi fogyasztásra szánt állatok leölése;

[…]"

15. Az 1099/2009rendeletnek „A leölésre és a kapcsolódó műveletekre vonatkozó általános követelmények" című 3. cikkének (1) bekezdése szerint:

„Az állatokat a leölés és a kapcsolódó műveletek során meg kell kímélni minden elkerülhető fájdalomtól, szorongástól vagy szenvedéstől."

16. Az 1099/2009 rendeletnek a „[k]ábítási módszerek[re]" vonatkozó 4. cikke előírja:

„(1) Az állatok leölésére kizárólag az I. mellékletben megállapított módszerekkel és az azok alkalmazására vonatkozó egyedi követelményekkel összhangban végzett kábítást követően kerülhet sor. Az eszméletvesztés és az érzéketlenség állapotát az állat haláláig fenn kell tartani.

Az I. mellékletben említett azon módszereket, amelyek nem okoznak azonnali halált […] a lehető leggyorsabban olyan, halált okozó eljárásnak kell követnie, mint például az elvéreztetés, a gerincvelő megsértésével történő leölés, az elektromos áramütés vagy az oxigénhiánynak való tartós kitétel.

[…]

(4) A vallási szertartások által előírt különleges vágási módszereknek alávetett állatokra az (1) bekezdés követelményeit nem kell alkalmazni, amennyiben a levágásra vágóhídon kerül sor."

Az alapeljárás tényállása, az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés és a Bíróság előtti eljárás

17. 2012. szeptember 24-én az OABA többek között arra irányuló kérelmet intézett a ministre de l'Agriculture, de l'Agroalimentaire et de la Forêt-hez (mezőgazdasági, élelmiszeripari és erdészeti miniszter; a továbbiakban: mezőgazdasági miniszter), hogy tiltsa be a „Tendre France" védjeggyel forgalmazott, „halal" tanúsítvánnyal ellátott és „AB" megjelölést viselő húspogácsák reklámozását és forgalmazását. Ugyanaznap kérte az INAO-t, hogy zárja ki az „AB" címke alól az előzetes kábítás nélkül levágott állatokból származó szarvasmarhahúst.

18. E kérelmek hallgatólagos elutasítását követően az OABA 2013. január 23-i keresetlevelével hatáskörtúllépés miatt keresetet indított a Conseil d'Etat (államtanács, Franciaország) előtt.

19. A 2014. október 20-i 365447. sz. határozatával (FR:CESSR:2014:365447.20141020) a Conseil d'Etat (államtanács) megállapította, hogy az európai uniós szabályozás kimerítő jelleggel, azaz a végrehajtására vonatkozó jogszabályok tagállamok általi elfogadására való utalás, valamint anélkül határozta meg a szarvasmarhák ökológiai tartására vonatkozó szabályokat, hogy ilyen jogszabályok szükségesek lennének ezen uniós szabályozás teljes hatékonyságához. Ezért a szabályozóhatóság nem rendelkezett hatáskörrel az e szabályozást megismétlő, pontosító vagy kiegészítő nemzeti rendelkezések előírására. A Conseil d'Etat (államtanács) következésképpen elutasította az OABA annak megsemmisítése iránti kérelmét, hogy a nemzeti szabályozóhatóság elutasította az „AB" megjelölésnek a kábítás nélkül levágott állatokból származó szarvasmarhahús-termékekre vonatkozó használatának tilalmát, mivel e címke kiállítását és annak használatát teljeskörűen szabályozza az uniós jog. A Conseil d'Etat (államtanács) végül a többi kereseti kérelem tekintetében visszautalta az ügyet a tribunal administratif de Montreuilhöz (montreuili közigazgatási bíróság), e kérelmek annak megsemmisítésére irányultak, hogy az Ecocert megtagadta, hogy a 834/2007 rendelet 30. cikke alapján hozzon a „Tendre France" védjeggyel forgalmazott, „halal" tanúsítvánnyal ellátott és „AB" megjelölést viselő termékek reklámozását és forgalmazását tiltó intézkedéseket.

20. 2016. január 21-i ítéletével a tribunal administratif de Montreuil (montreuili közigazgatási bíróság) elutasította e kérelmet.

21. Az ítélet ellen az OABA fellebbezést nyújtott be a kérdést előterjesztő bírósághoz. Azt állítja, hogy az Ecocert a 834/2007 rendelet 30. cikke alapján köteles megtiltani a szóban forgó termékek reklámozását és forgalmazását, mivel azok nem felelnek meg az uniós jog által e megjelölés használatával kapcsolatban támasztott feltételeknek.

22. A mezőgazdasági miniszter, az ökológiai gazdálkodásból származó termékeket forgalmazó Bionoor társaság (a továbbiakban: Bionoor), az Ecocert és az INAO egyaránt az OABA keresetének elutasítását kéri.

23. A kérdést előterjesztő bíróság szerint az ügy uniós jogi hátterét feltehetőleg először is az EUMSZ 13. cikk, másodszor a 834/2004 rendelet (1) és (17) preambulumbekezdése, valamint 3. cikke, 14. cikke (1) bekezdésének b) pontja és 22. cikke, továbbá harmadszor az 1099/2009 rendelet 4. cikkének (1) és (4) bekezdése, valamint 5. cikkének (2) bekezdése alkotja.

24. A cour administrative d'appel de Versailles (versailles-i közigazgatási fellebbviteli bíróság) ugyanakkor megjegyzi, hogy az 1099/2009 rendelet egyetlen rendelkezése és a 889/2008 rendelet egyetlen rendelkezése sem határozza meg kifejezetten az állatok levágásának azon módszereit, amelyek megfelelnek az ökológiai termeléshez rendelt, az állatjóllétre és az állatok szenvedésének csökkentésére irányuló célnak.

25. Az egyfelől az 1099/2009 rendelet, másfelől pedig a 834/2007 rendelet és a 889/2008 rendelet közötti kereszthivatkozással kapcsolatos bármilyen rendelkezés hiányában e jogszabályok egyszerű egybevetése alapján nem határozható meg, hogy az előzetes kábítás nélküli, vallási célú vágás, amelyet az 1099/2009 rendelet 4. cikkének (4) bekezdése eltérés címén engedélyez, amennyiben az arra vonatkozó valamennyi műszaki előírás teljesül, lehetővé teszi-e az ökológiai termelés vonatkozásában a 834/2007 és a 889/2008 rendeletben rögzített, az állatjóllétre és az állati szenvedés csökkentésére irányuló sajátos célok elérését. Ez tehát felveti azt a kérdést, hogy az említett rendeleteknek ilyen módon tulajdonított értelmezés összeegyeztethető-e az EUMSZ 13. cikkel.

26. A kérdést előterjesztő bíróság megítélése szerint ezért az uniós jog értelmezésével összefüggésben komoly nehézséget vet fel az arra alapított jogalapra adandó – a jogvita kimenetele szempontjából döntő jelentőségű – válasz, hogy az „AB" európai címke nem alkalmazható az előzetes kábítás nélkül, vallási célból levágott állatokból származó húsra.

27. E körülmények között határozott úgy a kérdést előterjesztő bíróság, hogy felfüggeszti az eljárást, és a következő kérdést terjeszti elő:

„Az uniós jog azon szabályait, amelyek többek között:

– az [EUMSZ 13. cikkből],

– a [834/2007] rendeletből (amelynek alkalmazási szabályait a [889/2008] rendelet határozza meg),

– valamint az [1099/2009] rendeletből

fakadnak, úgy kell-e értelmezni, mint amelyek engedélyezik, vagy mint amelyek megtiltják az [»AB«] európai címke kiállítását az [1099/2009] rendeletben megállapított feltételeknek megfelelően, előzetes kábítás nélkül, vallási célból levágott állatokból származó termékek számára?"

28. Az OABA, a Bionoor, az Ecocert, valamint a Francia Köztársaság, a Görög Köztársaság, a Norvég Királyság és az Európai Bizottság nyújtott be írásbeli észrevételeket.

29. A tárgyalást, amelyen az OABA, a Bionoor, valamint a Francia Köztársaság, a Görög Köztársaság és a Bizottság vett részt, 2018. június 19-én tartották.

Elemzés

A probléma elhelyezése

30. A jelen előzetes döntéshozatal iránti kérelemben arra kérték fel a Bíróságot, hogy egy – mindent egybevetve egyszerű – kérdésre válaszoljon: ellátható-e „AB" tanúsítvánnyal az előzetes kábítás nélkül levágott állatokból származó hús?

31. A nehézség abból ered, hogy noha a jelen ügy tényállására alkalmazandó, az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó – lényegében a 834/2007 és a 889/2008 rendeletből álló – szabályozás „a magas szintű állatjólléti szabványok[nak]"[6] az állat egész élete során[7] történő tiszteletben tartására irányul, ami azt jelenti, hogy „teljes életük során – a levágáskor is – a lehető legkisebb legyen az állatok szenvedése"[8], e szabályozás nem határozza meg pontosan azokat a módszereket, amelyekkel az állatok szenvedése a levágáskor a lehető legkisebb mértékűre csökkenthető.

32. Az ügy így kizárólag azon műszaki szabványok értelmezésére vonatkozik, amelyeket az „AB" tanúsítvány kiállításához az állatok leölésének szakaszában tiszteletben kell tartani.

33. Az alábbiakban kifejtendő indokok miatt pontosítani kell, hogy a Bíróságnak nem a vallásgyakorlás szabadsága megsértésének kérdéséről kell határoznia, amely az EJEB 2000. június 27-i Cha'are Shalom Ve Tsedek kontra Franciaország ítéletének (CE:ECHR:2000:0627JUD002741795) tárgya volt. Nem kell továbbá az „AB" szabvány és a „halal" tanúsítvány közötti összeegyeztethetőségről sem közvetlenül határoznia, mivel a jelen pillanatban ez utóbbi tanúsítvány az állatok leölése során az előzetes elkábítás alkalmazása vagy mellőzése tekintetében egyetlen pontos termékleírásnak sem felel meg.

Az ügy nem közvetlenül a vallás szabad gyakorlása megsértésének kérdésére vonatkozik

34. Az alapügyben, noha a kérdést előterjesztő bíróság nem kívánt állást foglalni e témában, felmerült a vallásgyakorlás szabadsága tiszteletben tartásának kérdése, nevezetesen a Charta10. cikke szempontjából.

35. A Bionoor különösen azt állította az írásbeli észrevételeiben, hogy ha arra a következtetésre jutna a Bíróság, hogy az „AB" és a „halal" tanúsítvány összeegyeztethetetlen egymással, az érintené a muszlimok szabad vallásgyakorláshoz való, kollektív jogát, amelyet az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény (kihirdette: az 1993. évi XXXI. tv.; a továbbiakban: EJEE)14. cikkével összefüggésben értelmezett 9. cikke, valamint a Charta 10. cikke biztosít. E tekintetben különösen a fent hivatkozott, Cha'are Shalom Ve Tsedek kontra Franciaország ítéletre hivatkozik. A Bionoor szerint azzal, hogy az uniós jogalkotó nem tiltotta meg az „AB" jelölés „kóserként" vagy „halalként" hitelesített termékeken való elhelyezését, a vallásszabadság tényleges tiszteletben tartásának biztosítására irányuló, pozitív kötelezettségvállalását kívánta biztosítani.

6 Lásd különösen a 834/2007 rendelet (1) és (17) preambulumbekezdését, valamint 3. cikke a) pontjának iv. alpontját és 5. cikkének h) pontját.

7 Lásd különösen a 834/2007 rendelet 1. cikke (1) bekezdésének a) pontját.

8 Lásd különösen a 834/2007 rendelet 14. cikke (1) bekezdése b) pontjának viii. alpontját és 15. cikke (1) bekezdése b) pontjának vi. alpontját.

36. Egyáltalán nem győzött meg ez az érvelés, amely az alapügyet illetően azon az elgondoláson alapul, hogy a muszlimok vallásszabadságát korlátozná az az eset, ha azt kellene megállapítani, hogy a „halal" és az „AB" tanúsítvány nem alkalmazható együttesen.

37. E tekintetben úgy tűnik számomra, hogy a Bíróság elé terjesztett kérdés igencsak különbözik a fent hivatkozott, Cha'are Shalom Ve Tsedek kontra Franciaország ítéletben szereplőtől.

38. Emlékeztetek arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága ezen ítéletében kimondta, hogy „[a] levágásra szánt állatok előzetes kábításának elve alóli kivétel bevezetésével a belső jog az államnak a vallásszabadság tényleges tiszteletben tartására irányuló, pozitív kötelezettségvállalását fejezte ki" (76. §). Rámutatott továbbá arra, hogy „[a] vallás gyakorlásának szabadságát csak az sértené, ha a rituális vágás jogellenessége ellehetetlenítené az ultraortodox hívők számára, hogy az általuk alkalmazandónak vélt vallási előírásoknak megfelelően levágott állatok húsát fogyasszák" (80. §).

39. Márpedig a jelen ügyben – az iszlám áldozati ünnep során végzett, az 1099/2009 rendelet 4. cikkének (4) bekezdése szerinti vallási célú vágástól eltérően, amely a 2018. május 29-i Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen és társai ítélet[9] tárgya volt – nem a muszlimok azon lehetőségéről van szó, hogy egy vallási előírásnak megfeleljenek. Az „AB" és a „halal" tanúsítványokkal együttesen ellátott termékek fogyasztásának lehetősége mint olyan nem függ össze a „vallási szertartás" gyakorlásával, és ezért nem tartozik a Charta 10. cikkében és az EJEE 9. cikkben kimondott vallásszabadság gyakorlása alá, mint a vallási meggyőződés kifejezése.

40. Azon személyek számára ugyanis, akik bizonyos vallási előírásoknak való megfelelés céljából előzetes kábítás nélkül levágott állatokból származó termékeket kívánnak beszerezni, még mindig a rendelkezésükre áll egy, a vallási nézetüket tiszteletben tartó megoldás.[10] Amennyiben azt kellene megállapítani, hogy a kábítás nélküli vallási célú vágás tilos az ökológiai gazdálkodás keretében, a zsidó vagy muszlim hitű polgárok még mindig beszerezhetnének kóser vagy halal húst, és ezért a vallásszabadsághoz való jog lényege nem sérülne. Egyszerűen abban lennének akadályozva, hogy „AB" tanúsítvánnyal ellátott kóser vagy halal húst fogyasszanak. Önmagában nem sérti a vallási előírásokat az „AB" címkével ellátott, kábítást nem alkalmazó vágásokról származó hús hiánya, ezen előírások ugyanis nem írják elő, hogy kizárólag ökológiai gazdálkodásból származó termékek fogyaszthatók. Ehhez hasonlóan nem létezik semmilyen „jog" az „AB" címkével ellátott termékekhez való hozzáférésre. Ezen túlmenően megjegyzem, hogy az alperesek egyáltalán nem állították az alapügyben, hogy annak megtiltása, hogy a „halal" és az „AB" tanúsítvánnyal egyaránt ellátott termékeket állítsanak elő és forgalmazzanak, önmagában összeegyeztethetetlen a „halal" címkével ellátott termékek fogyasztóinak vallásos meggyőződésével.

41. Még elfogadhatóbbnak tűnik számomra e következtetés, mivel – jobban meggondolva – az előterjesztett kérdés nem az, hogy az „AB" és a „halal" tanúsítvány összeegyeztethető-e egymással, hanem inkább az, hogy az „AB" tanúsítvány kiadható-e előzetes kábítás nélkül levágott állatokból származó termékekre, amely számomra végeredményben egy teljesen más kérdésnek tűnik.

Az ügyben a Bíróságnak nem kell határoznia sem az előzetes kábítás állatjóllét szempontjából vizsgált kérdéséről,[11] sem pedig a „halal" címke terjedelméről

42. Azonkívül, hogy úgy tűnik, hogy a jelen ügy nem érinti közvetlenül a vallásszabadság megsértését, nem vonatkozik az előzetes kábítás állatjóllét szempontjából vizsgált kérdésére, valamint az „AB" és a „halal" tanúsítványok *általános* összeegyeztethetőségének kérdésére sem.

9 2018. május 29-i Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen és társai ítélet (C-426/16, EU:C:2018:335, 45. pont).

10 Lásd általában a vallási indokú étkezési előírásokkal kapcsolatban: EJEB, 2010. december 7., Jakóbski kontra Lengyelország (CE:ECHR:2010:1207JUD001842906); 2013. december 17., Vartic kontra Románia (CE:ECHR:2013:1217JUD001415008).

11 Lásd különösen a Bionoor észrevételeit, 8–12. o.

43. Először is, számomra általánosan elfogadottnak tűnik, hogy noha az állatok bármely megölése problémás az állatjóllét szempontjából, a kábítási módszerek levágás során való alkalmazása – legalábbis elméletileg, amint azt számos tudományos tanulmány [12] alátámasztja – hozzájárulhat e szenvedés minimálisra csökkentéséhez, ha e módszereket megfelelő feltételek mellett alkalmazzák.

44. Másodsorban, noha az alapügy azon lehetőségre vonatkozik, hogy a „halal" címkével ellátott termékek „AB" tanúsítványt kapjanak, a jelen ügyben végeredményben azon lehetőség kérdéses, hogy a kábítás nélkül levágott állatokból – ami az állatjóllét szempontjából valóban kérdéses – származó termékek kaphatnak-e „AB" tanúsítványt. [13]

45. Az ügy irataiból ugyanis kiderül, hogy a „halal" tanúsítvány a ténylegesen használt vágási módszerek tekintetében csak igen kevésre utal jelenleg.

46. Amint azt a Bizottság az írásbeli észrevételeiben kifejtette és a tárgyaláson megerősítette, a muzulmán közösségeken belül Európában [14] és világszerte eltérő álláspontok léteznek az állat kivéreztetését követően visszafordítható kábítás vagy azonnali kábítás elfogadására vonatkozóan. A vallási célú vágásnak a kábítás bizonyos módszereivel való összeegyeztethetőségét érintő speciális kérdés tekintetében jelenleg nincsen a tagállamokban a „halal" tanúsító szervezetek által követett egységes gyakorlat.

47. E tekintetben könnyen megérthető, hogy azon vallási követelmények alkalmazása tekintetében, amelyek elfogadása és terjedelme természetüktől fogva különböző értelmezések tárgya, [15] és amelyek nehezen harmonizálhatók, nem létezik olyan európai szabályozás, amely meghatározza és szabályozza – az akár kóser, akár halal – vallási célú vágáshoz szükséges előírásokat. Konkrétan, habár úgy tűnik, konszenzus áll fenn annak megítélése tekintetében, hogy az iszlám vallás előírásai szerint ahhoz, hogy halalnak lehessen tekinteni, az állatnak a levágása pillanatában „élnie kell, vagy vélelmezetten élőnek kell lennie" [16], ebből nem feltétlenül következik az, hogy a levágás előtt mindenfajta kábítás tilos.

48. Amint az a jelen eljárás keretében megállapítható, a muzulmán közösség egyes képviselői [17] azon a véleményen vannak, hogy megfelel az iszlám vallás előírásainak az elektronarkózis vagy a vágást megelőző bármely más hasonló kábító eljárás, mivel nincs hatással az állat életfunkcióira, és különösen a vér lecsapolására (ami azt jelenti, hogy az állat ismét eszméletéhez térhet, ha nem került sor a kivéreztetésre).

12 Az érintett felek által hivatkozott számos tanulmány közül különösen az alábbiakat említem: az Európai Unió állategészségügyi és állatjólléti tudományos csoportjának (Scientific Panel on Animal Health and Welfare [AHAW]) „Welfare aspects of the main systems of stunning and killing the main commercial species of animals" című, 2004. évi véleménye, The EFSA Journal (2004), 45, 1–29; az európai állatorvosi szövetség „Slaughter of Animals Without Prior Stunning" című, 2002. évi állásfoglalása, elérhető a következő oldalon: http://www.fve.org/uploads/publications/docs/fve_02_104_slaughter_prior_stunning.pdf; valamint a „Report on Good and Adverse Practices – Animal Welfare Concerns in Relation to Slaughter Practices from the Viewpoint of Veterinary Sciences" című, a Dialrel („Encouraging Dialogue on issues of Religious Slaughter") európai projekt keretében készült tanulmány, amely az alábbi internetes oldalon érhető el: http://www.dialrel.eu/dialrel-results/veterinary-concerns.html.

13 A Bizottság kifejtette, hogy tudomása szerint az Ecocert az egyetlen szervezet, amely kifejezetten elfogadja a kábítás bármely formája nélkül végzett vallási célú vágást.

14 A kábítás általános alkalmazása így elfogadottnak tűnik Dániában és Svédországban. Belgiumban a vallon és flamand parlament 2007-ben úgy határozott, hogy a vallási célú vágások esetén kötelezővé teszi a kábítás bizonyos formáját.

15 A „halal" kifejezés általában mindazt jelöli, amit a vallási előírások szerint „lehetséges" vagy „megengedett".

16 Lásd különösen a Codex Alimentarius Bizottságnak a „halal" kifejezés használatára vonatkozó általános irányelveit (CAC/GL 24-1997), elérhető a következő oldalon: http://www.fao.org/docrep/005/y2770f/y2770f08.htm#fn26. Ezen irányelveket az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) és az Egészségügyi Világszervezet (WHO) valamennyi tagállamához és társult államához tájékoztató jellegű szövegként címezték, és az egyes kormányok feladata annak eldöntése, hogyan kívánják azt felhasználni.

17 Az OABA szerint Franciaországban ezt az álláspontot képviseli a párizsi, a lyoni és az evryi mecset. Ellenőrzést követően bizonyos, hogy az e mecsetekhez kapcsolódó, „halal" tanúsítványt kiadó szervezetek (így a Société française de contrôle de viande halal [SFCVH], Association rituelle de la Grande Mosquée de Lyon [ARGML], illetve az Association culturelle des musulmans d'Île-de-France [ACMIF]) ténylegesen elismerik az állatok levágását megelőző kábítás formáit (köztük az ún. visszafordítható elektronarkózist).

49. A nemzeti jogszabályok sem határozzák meg a vallási célú vágás fogalmát. A termékek kóser vagy halal jellegére vonatkozó tanúsítványok szövege általában körülhatárolt, és az egyes vallási hatóságokhoz kapcsolódó, tanúsítószervezetek kezelik azokat, nem pedig a szabályozóhatóságok. [18]

50. A tanúsítószervezetek által követett gyakorlat tehát igen változatos. Így egyes szervezetek a termékleírásaikban felidézik, hogy a levágást előzetes kábítás után kell elvégezni, míg más termékleírások a magas szintű állatjóllét előírására szorítkoznak, a kábítással kapcsolatos további pontosítás nélkül. Ehhez hozzá kell tenni, hogy ugyanazon tanúsítószervezet keretében az előzetes kábítás alkalmazása eltérő a különböző állatfajták esetén.

51. Következésképpen a piacon jelenleg megtalálhatók az állatok előzetes kábítását követő levágásából származó, „halal" címkével ellátott termékek. Hasonlóképpen megállapítható volt, hogy a kábítás nélkül levágott állatokból származó húst forgalmazták a hagyományos kereskedelemben, a fogyasztók tájékoztatása nélkül. [19] Végeredményben a „halal" címkének a termékeken való elhelyezése csak igen keveset jelez a kábítás állat leölésekor történő alkalmazásáról, és adott esetben a választott kábítási módról.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre adandó válasz

52. Amint azt a kérdést előterjesztő bíróság igen helyesen megjegyezte, nem létezik olyan rendelkezés, amely kifejezett kereszthivatkozást tartalmazna az ökológiai termelési módot és az állatok levágását szabályozó rendeleti rendelkezések között.

53. Ilyen hivatkozás hiányában két értelmezés képzelhető el.

54. Az *első*, az Ecocert, a Bionoor és a francia kormány által képviselt értelmezés szerint az irányadó rendelkezésekkel nem ellentétes az „AB" címke kábítás nélküli vágással leölt állatokból származó termékekre való kiadása.

55. Noha az 834/2007 rendelet „a magas szintű állatjólléti szabványok" követelményét támasztja az ökológiai termelés tekintetében, e rendelet és a 889/2008 végrehajtási rendelet sem zárja ki kifejezetten azt, hogy az előzetes kábítás szabályát ne tartsák tiszteletben a vallási célú vágás sajátos esetében.

56. A vallási célú vágások, amelyeket – bizonyos vallási szertartások tiszteletben tartása céljából – eltérés címén elfogad a 1099/2009 rendelet, amennyiben az összes műszaki előírást tiszteletben tartják, lehetővé teszik az állatjóllétre és az állat szenvedésének csökkentésére irányuló cél elérését, amelyek az ökológiai termelés célkitűzései közé tartoznak.

57. A *második*, értelmezés az OABA, a Bizottság, valamint a görög és a norvég kormány által támogatott értelmezés az alkalmazandó szabályozás célkutató és rendszertani olvasatára irányul. Lényegében azon az elgondoláson alapul, hogy az állatjóllétre és az állat szenvedésének – a levágásakor is – csökkentésére irányuló cél ezzel szemben azt követeli meg, hogy ne állítsanak ki ilyen címkét a vallási célú vágásokból származó termékekre.

18 Franciaországban sikertelenül végződtek az Association française de normalisationnak (AFNOR) a „halal" szabvány meghatározására irányuló kísérletei, amelyet 2017-ben kísérleti jelleggel a feldolgozott élelmiszer-termékekre vonatkozóan dolgozott ki.

19 Lásd például az Assemblée nationale française (francia nemzetgyűlés) vizsgálóbizottsága nevében készült, a húsállatok francia vágóhidakon való leölésének feltételeiről szóló, 2016. szeptember 20-i jelentést, 117. és 118. o., http://www2.assemblee-nationale.fr/14/autres-commissions/commissions-d-enquete/conditions-d-abattage-des-animaux-de-boucherie-dans-les-abattoirs-francais/.

58. E második álláspont támogatói különösen azzal érvelnek, hogy az állatok jóllétének védelme általános érdekű célkitűzés, amelynek jelentőségét az EUMSZ 13. cikk kimondja. Az állatjóllét tiszteletben tartásának szükségességét a megölés előtti kábítás elvét kimondó 1099/2009 rendelet és a 834/2007 rendelet egyaránt felidézi, amely az ökológiai gazdálkodás fontos követelményévé teszi az állat szenvedésének csökkentését.

59. Szerintük az 1099/2009 rendelet 4. cikkének (4) bekezdésében biztosított azon lehetőség, hogy vallási célú vágásokat végezzenek, az állategészségügyi célok mellett a vallásos meggyőződés és szertartások egyenlő tiszteletben tartásnak elérésére irányul, és azoktól függ. Ezen eltérés nem tartozik azon „magas szintű állatjólléti szabványok" közé – és ezért nem áll kapcsolatban azokkal –, amelyeknek a 834/2007 rendelet (különösen annak 3. és 5. cikke) alapján az „AB" jelölés megadását kell szabályozniuk. E második megközelítésmód képviselői arra is hivatkoznak, hogy az „AB" tanúsítvány előzetes kábítás nélkül levágott állatokból származó termékekre való megadása sérti az ökológiai termékek iránti fogyasztói bizalom elvét, amelyre e rendelet az 1. cikkében, valamint a (3), (5) és (22) preambulumbekezdésében hivatkozik.

60. Az alábbi elemzésben először is az állatjóllét szempontjából ismertetem az ökológiai állattartást szabályozó, a 834/2007 és a 889/2008 rendelet együttes rendelkezéseiből eredő szabványok tartalmát, valamint az e rendelkezések és az állatok levágására vonatkozó, különösen az 1099/2009 rendeletből eredőhöz hasonló szabályok között fennálló kapcsolatokat. Ezen elemzés fényében ezt követően kifejtem annak indokait, hogy véleményem szerint e szabályok – még a magas szintű állatjólléti szabványok tiszteletben tartására vonatkozó követelménnyel együttesen értelmezve – sem zárják ki az „AB" címke kibocsátását a kábítás nélkül levágott állatokból származó termékekre.

Az ökológiai gazdálkodást szabályozó szabványok és ezek kapcsolata az állatok levágására vonatkozó szabályokkal

61. Az ökológiai termékek piaca állandó fejlődésének követése céljából [20] az Unió 1991 óta szabályozza az ökológiai termelés területét, megkövetelve a gazdálkodóktól, hogy az előírások és ellenőrzések kidolgozott rendszerének vessék alá magukat.

62. A 834/2007 rendeletet megelőző 2092/91/EGK rendelethez [21] és a 392/2004/EK rendelethez [22] hasonlóan, a 834/2007 rendelet egy gazdaságirányításból és élelmiszer-termelésből álló átfogó rendszer (környezet, biodiverzitás, a természeti erőforrások megőrzése és magas szintű állatjólléti szabványok) létrehozására törekszik, amely ötvözi a legjobb környezetvédelmi gyakorlatokat.

63. Az új, 2021. január 1-jétől alkalmazandó (EU) 2018/848 rendelet [23] a 834/2007 rendelethez hasonlóan az (1) preambulumbekezdésében emlékeztet arra, hogy „[a]z ökológiai termelésnek […] kettős társadalmi szerepe van: egyrészt ellátja a fogyasztók ökológiai termékek iránti igénye által megteremtett speciális piacot, másrészt olyan közjavakat termel, amelyek hozzájárulnak a környezet védelméhez és az állatok jóllétéhez, valamint a vidékfejlesztéshez."

20 Az ökológiai termékek piacát az utóbbi tíz évben a kereslet erőteljes növekedése által kiváltott folyamatos bővülés jellemezte. Az ökológiai élelmiszerek világpiaca 1999 óta a négyszeresére nőtt. Lásd különösen: „Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről, valamint az (EU) xxx/xxx európai parlamenti és tanácsi rendelet [a hatósági ellenőrzésekről szóló rendelet] módosításáról és a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló [2014. március 24-i] javasat" című dokumentumot kísérő bizottsági szolgálati munkadokumentumot és hatásvizsgálat-összefoglalót (COM(2014) 180 final, 11. o. és az ott hivatkozott referenciák).

21 A mezőgazdasági termékek ökológiai termeléséről, valamint a mezőgazdasági termékeken és élelmiszereken erre utaló jelölésekről szóló, 1991. június 24-i tanácsi rendelet (HL 1991. L 198., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 39. o.).

22 A 2092/91/EGK rendelet módosításáról szóló, 2004. február 24-i tanácsi rendelet (HL 2004. L 65., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 8. kötet, 189. o.).

23 Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek jelöléséről, valamint a 834/2007/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2018. május 30-i európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2018. L 150., 1. o.).

64. Valójában nem vitatható, hogy az ökológiai és a nem ökológiai termékekre különböző uniós jogi szabályozás vonatkozik, és az elsőre szigorúbb előírások vonatkoznak a termeléssel kapcsolatban, mint a másodikra. [24]

65. Az ökológiai gazdálkodás célkitűzései és prioritásai közül a Bíróság már kiemelte annak fontosságát, amelyet az élelmiszer-biztonságnak és a fogyasztóvédelemnek kell tulajdonítani. Meg kell ugyanis őrizni a fogyasztóknak az ökológiai termékekként felcímkézett termékek iránti bizalmát. [25] Ennek alapján és amint azt a 23. cikkének (1) bekezdésében kifejti, a 834/2007 rendelet kizárólag az abban előírt követelményeknek megfelelően előállított termékek esetén engedélyezi a mezőgazdasági termékek címkézésén és reklámozásakor az ökológiai termelési módra utaló kifejezések használatát.

66. Az állatok jóllétének védelme tekintetében tagadhatatlan, hogy a 834/2007 rendelet célja, hogy az ökológiai gazdálkodásra vonatkozóan olyan szabványokat határozzon meg, amelyek a hagyományos gazdálkodás keretében megkövetelhetőnél magasabb állatjólléti védelmi szintet biztosítanak. Így e rendelet 3. cikke a) pontjának iv. alpontja úgy rendelkezik, hogy az ökológiai termelés célja olyan fenntartható mezőgazdasági igazgatási rendszer létrehozása, amely „*tiszteletben tartja a magas szintű állatjólléti szabványokat* [26]”. Az említett rendelet 5. cikkének h) pontja továbbá rámutat arra, hogy az ökológiai gazdálkodás célja „*az állatok magas szintű jóllétének* [27] szem előtt tartása a fajspecifikus igények figyelembevételével”.

67. Meg kell azonban állapítani, hogy noha az irányadó szabályozás viszonylag részletes azon, az állatok elhelyezési (lásd a 889/2008 rendelet 10–12. cikkét, amely különösen ugyanezen rendelet III. mellékletére utal) és tenyésztési feltételeit (lásd e rendeletnek „az állatok kezelésére” vonatkozó intézkedésekkel kapcsolatos 18. cikkét) illetően, amelyeknek az ökológiai gazdálkodásnak meg kell felelniük, mivel az ún. hagyományos gazdálkodásra alkalmazandó európai szabványokat jóval meghaladó szabványokat állapít meg, viszonylag szűkszavú az állatok levágására alkalmazandó szabványokat illetően. Konkrétan, az említett rendelet egyetlen rendelkezése sem tiltja önmagában a kábítás nélküli vágást.

68. A 834/2007 rendelet 14. cikke (1) bekezdése b) pontjának viii. alpontja annak kimondására szorítkozik, hogy „teljes életük során – *a levágáskor is* [28] – a lehető legkisebb legyen az állatok szenvedése, beleértve a csonkítást is”.

69. A 834/2007 rendeletnek, valamint a 889/2008 végrehajtási rendeletnek a levágás módjaival kapcsolatos e hallgatása véleményem szerint csak úgy értelmezhető, mint amely azt sugallja, hogy e kérdés tekintetében az állatok leölését szabályozó általános szabályokra kell utalni, különösen az 1099/2009 rendeletben előírt, az élelmiszeripari termékek előállítása céljából tenyésztett vagy tartott állatokra alkalmazandó szabályokra. [29]

70. Számomra hallgatólagosan, azonban szükségképpen ez következik a 834/2007 rendelet 1. cikkének (4) bekezdéséből, amely úgy rendelkezik, hogy e rendeletet a hatálya alá tartozó termékekre vonatkozó, más uniós jogi rendelkezések sérelme nélkül kell alkalmazni. Márpedig az 1099/2009 rendelet rendelkezései e rendelkezések közé tartoznak.

24 Lásd: 2015. június 4-i Andechser Molkerei Scheitz kontra Bizottság ítélet (C-682/13 P, nem tették közzé, EU:C:2015:356, 36. pont).

25 Lásd különösen: 2014. november 5-i Herbaria Kräuterparadies ítélet (C-137/13, EU:C:2014:2335, 42. pont); 2017. október 12-i Kamin und Grill Shop ítélet (C-289/16, EU:C:2017:758, 30. pont).

26 Kiemelés tőlem.

27 Kiemelés tőlem.

28 Kiemelés tőlem.

29 Lásd az 1099/2009 rendelet 1. cikkének (1) bekezdését.

71. Mindenekelőtt pontosítom, hogy amint arra a címe utal, e rendelet célja az állatok jóllétének levágásuk vagy leölésük során való uniós védelméről szóló közös szabályok meghatározása. A 2006. évi „higiéniai csomag”[30] részét képező szabályozással szemben az 1099/2009 rendelet pontosan az állatoknak a leölésük során való jóllétére vonatkozik.

72. Az említett rendelet – amint azt a (4) preambulumbekezdése kimondja – azon az elgondoláson alapul, hogy az állatok levágásuk során való védelme a nyilvánosságot érintő kérdés.[31]

73. A 3. cikkének (1) bekezdése ehhez hasonlóan egy általános előírást fogalmaz meg, amely szerint az állatokat a leölés és a kapcsolódó műveletek során meg kell kímélni minden elkerülhető fájdalomtól, szorongástól vagy szenvedéstől.

74. Másképpen fogalmazva, az 1099/2009 rendelet az állatjóllétre vonatkozó követelményekre irányul, és azokat foglalja magában. A kifejezetten az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó szabályozásban szereplő pontosítások hiányában e rendelet általános rendelkezéseit kell alkalmazni.

75. Márpedig, jóllehet az 1099/2009 rendelet 4. cikkének (1) bekezdése értelmében az e rendelet I. mellékletében kifejtett módszerek és előírások szerinti, kábítást követő levágás elve alkalmazandó, ugyanezen rendelet 4. cikkének (4) bekezdése előír egy kivételt az állatok kábítás nélküli, vágóhidakon való vallási célú levágására vonatkozóan.

76. Amint azt az 1099/2009 rendelet (18) preambulumbekezdése kifejti, e rendelet 4. cikkének (4) bekezdése az állatok kizárólag elkábításukat követő leölésének az e cikk (1) bekezdésében felállított általános szabályától való eltérés engedélyezésével valójában elismeri a kábítás nélküli vallási célú vágást, amennyiben arra vágóhídon kerül sor, mégpedig egyes vallási előírások tiszteletben tartása céljából.

77. Amint azt a Bíróság már kimondta, „az állatok jóllétének védelme az 1099/2009 rendelet, különösen a 4. cikke (4) bekezdése fő célkitűzésének minősül, amint az e rendeletnek magából a címéből és a (2) preambulumbekezdéséből is kitűnik.”[32]

78. Ezen eltérés azonban nem jelenti azt, hogy a vallási célú vágásra alkalmazandó, eltérést engedő rendszer figyelmen kívül hagyhatja az állatok jóllétét.

79. Az ilyen vágásokat ugyanis – továbbra is az 1099/2009 rendelet értelmében – olyan feltételek mellett kell végezni, amelyek biztosítják az állatok szenvedésének korlátozását.

80. Így az 1099/2009 rendelet (2) preambulumbekezdése többek között kifejti, hogy „[a] vállalkozóknak vagy az állatok leölésében érintett személyeknek meg kell hozniuk a levágási vagy leölési folyamat során az állatok fájdalmának elkerüléséhez, valamint a szorongásuk és szenvedésük minimálisra csökkentéséhez szükséges intézkedéseket, figyelembe véve a területen alkalmazott legjobb gyakorlatokat és az e rendelet által engedélyezett módszereket.” Az említett rendelet (43) preambulumbekezdése pedig úgy szól, hogy „[a] kábítás nélküli levágás a szenvedés minimálisra csökkentése érdekében a torok éles késsel történő, nagyon pontos elvágását igényli.” Továbbá, ugyanezen rendelet 9. cikke (3) bekezdésének és 15. cikke (2) bekezdése első albekezdésének megfelelően az állatokat egyedenként kell féken tartani, és kizárólag „addig, amíg a kábításért vagy elvéreztetésért felelős személy készen nem áll az állat lehető leggyorsabban történő elkábítására vagy elvéreztetésére.” Végül az 1099/2009 rendelet 5. cikkének (2) bekezdése értelmében „[a]mennyiben a

30 Lásd ebben az értelemben a Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen és társai ügyben ismertetett indítványomat (C-426/16, EU:C:2017:926, 35. és 64–68. pont).

31 Lásd továbbá e rendelet (24), (37) és (43) preambulumbekezdését.

32 2018. május 29-i Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen és társai ítélet (C-426/16, EU:C:2018:335, 63. pont).

4. cikk (4) bekezdésének alkalmazásában az állatok leölése előzetes kábítás nélkül történik, a levágásért felelős személynek rendszeres ellenőrzéseket kell végeznie az arról való meggyőződés érdekében, hogy az állatok nem mutatják eszmélet vagy érzékelés jeleit a féken tartás befejezése előtt, továbbá nem mutatnak életjelet a zsigerelés vagy a forrázás megkezdése előtt."

81. Végeredményben két állatjólléti védelmi rendszer közelít egymáshoz: a főszabály szerinti rendszer, amely előírja az előzetes kábítást, és az eltérést engedő rendszer (amelyet az a kívánalom indokol, hogy vallási indokból lehetőség legyen a kábítás mellőzésére). E rendszereken belül kell a gazdálkodóknak vagy az állatok leölésében közreműködő személyeknek meghozniuk a levágási vagy leölési folyamat során az állatok fájdalmának elkerüléséhez, valamint a szorongásuk és szenvedésük minimálisra csökkentéséhez szükséges intézkedéseket (lásd az 1099/2009 rendelet (2) preambulumbekezdését).

82. Kissé ellentmondásos ugyanis az 1099/2009 rendeletre hivatkozni – még akkor is, ha e szabályozás nem tartalmaz semmilyen hivatkozást „a magas szintű állatjólléti szabványokra" – annak alátámasztása érdekében, hogy a kábítás a 4. cikk (1) bekezdésének megfelelően főszabályként került kimondásra, ugyanakkor pedig annak megállapítása, hogy e hivatkozás már értelmetlen az ugyanezen rendelet 4. cikkének (4) bekezdésében szereplő, a kábítást megelőző eltérés tekintetében.

83. Ebből következik, hogy „a magas szintű állatjólléti szabványok" tiszteletben tartására irányuló általános célkitűzést az alkalmazott vágási módtól függetlenül továbbra is betartják. Nem gondolom, hogy az előzetes kábítás 1099/2009 rendeletben kimondott elvéből levonható volna az a következtetés, hogy „a magas szintű állatjólléti szabványok" követelménye mindenképpen azt jelenti, hogy a vágást előzetes kábítás mellett kell elvégezni.

84. Véleményem szerint – az érintett gazdálkodókat terhelő kötelezettségekre vonatkozó, ahhoz hasonló, meglehetősen pontos utalások hiányában, mint amelyeket a jogalkotó az állatok elhelyezésére vonatkozóan kívánt meghatározni (lásd a 889/2008 rendelet (10) preambulumbekezdését) – az állatok levágása tekintetében az ökológiai termelésre nem írhatók elő szigorúbb szabályok, mint amelyeket az állatok leölésük során való jóllétét szabályozó általános rendelkezések írnak elő.

85. *Összefoglalva*, a 834/2007 és a 889/2008 rendelet egyetlen rendelkezése sem határozza meg kifejezetten az állatok levágásának azon módját vagy módjait, amely vagy amelyek alkalmasak az állatjólléti és az állatok szenvedésének csökkentésére irányuló célok eléréséhez. Az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó szabályozásban előírt, a levágás módozataival kapcsolatos pontosítások hiányában az állatok leölésük során való jóllétét szabályozó szabályok összességére – a jelen esetben az 1099/2009 rendeletre – kell hivatkozni. Ezzel összefüggésben nem zárhatók ki a vallási célú vágásokra vonatkozó szabályok.

Azon lehetőség, hogy az alkalmazandó szabályok alapján „AB" címke bocsátható ki a kábítás nélküli vágásból származó termékekre

86. Mivel a 834/2007 és a 889/2008 rendelet az „AB" megjelölés használatához semmilyen feltételt nem támaszt a leölést megelőző kábítás tekintetében, e rendeletek nem tilthatják meg a vallási célú vágás gyakorlatát.

87. Mivel e rendeletek célja azon pontos szabványok megállapítása, amelyeknek a termékeknek meg kell felelniük az ökológiai gazdálkodásból származókénti tanúsítvány megszerzéséhez, nehezen látom be, hogyan lehetne komolyan azt állítani, hogy e szabályozásnak a kábítás nélkül végzett vágások esetleges alkalmazásával kapcsolatos hallgatása tisztán véletlennek tekinthető. Véleményem szerint e jogszabályok ezzel kapcsolatos hallgatása nem feledékenység eredménye, és az előkészítés

összefüggéseire való puszta hivatkozás [33] nem feltétlenül mozdítja elő az OABA által az alapügyben képviselt értelmezést.

88. Több, egymást kiegészítő indokok alapján jutottam e következtetésre.

89. Legelőször is, az előbb kifejtetteket folytatva rá kell mutatni arra, hogy bizonyos tenyésztési gyakorlatokat kifejezetten tiltanak vagy korlátoznak az ökológiai gazdálkodást szabályozó jogszabályok, különösen a 889/2008 rendelet 18. cikke. E rendelkezés ugyanis előírja, hogy egyes, az állatok kezelésére irányuló gyakorlatok főszabály szerint tilosak (csonkítás), vagy erősen korlátozottak (a juhok farkának gumizása, a farokkurtítás, a fogak lecsípése, a csőrkurtítás, a szarvtalanítás és a fizikai kasztráció). E rendeletnek az állatok takarmányozására vonatkozó 20. cikke ugyanebben az értelemben tiltja az állatok kényszertáplálását.

90. Ezt követően azt is ki kell emelni, hogy még ha az 1099/2009 rendelet a hatálya alá tartozó tenyészállatok tekintetében nem is írja elő az előzetes kábítás kötelezettségét, a 889/2008 rendeletnek a tenyésztett víziállatok és a tengeri moszat ökológiai termelésére tekintetében történő módosításáról szóló, 2009. augusztus 5-i 710/2009/EK bizottsági rendelet [34] 25h. cikke előírja, hogy „[a] levágás során ügyelni kell arra, hogy a halak az azonnali eszméletvesztés révén ne érzékelhessenek fájdalmat."

91. Végül az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó szabályozásnak a vallási célú vágással kapcsolatos hallgatása szerintem még kevésbé lehet feledés eredménye, mivel e kérdés hosszú ideje [35] ismert és elismert az állatok vágására vonatkozó jogszabályokban, továbbá az állatok „levágását" többször említi e szabályozás. [36]

92. Meg kell állapítani, hogy noha – különösen a 834/2007 rendelet módosítására irányuló javaslatot kísérő bizottsági munkadokumentum [37] kidolgozásakor – néhány állatjólléti egyesület kifejezte azon óhaját, hogy az ökológiai gazdálkodásról szóló szabályozást az állatok előzetes kábítását általánossá tételével módosítsák, [38] a közelmúltban hatályba lépett 2018/848 rendelet hallgat a kábítás igénybevételéről vagy annak mellőzéséről.

93. A fent kifejtett megfontolásokat figyelembe véve az a véleményem, hogy az „AB" tanúsítvány nem tagadható meg a kábítás nélkül levágott állatokból származó termékek tekintetében.

94. E tekintetben nem győztek meg a jelen ügyben az ellenkező álláspont alátámasztására felhozott, célkutató és rendszertani érvek.

33 Lásd: 2017. október 19-i Vion Livestock ítélet (C-383/16, EU:C:2017:783).

34 HL 2009. L 204., 15. o.

35 A vallásgyakorlás szabadsága és az állatok jólléte védelmének összeegyeztetésére irányuló uniós jogalkotói szándék már az állatok vágás előtti elkábításának szabályairól szóló, 1974. november 18-i 74/577/EGK tanácsi irányelv (HL 1974. L 136., 10. o.) elfogadásakor megjelent, és a jelenleg hatályban lévő 1099/2009 rendeletben továbbra is szerepel.

36 Lásd a 834/2007 rendelet 2. cikkének i) pontját és 14. cikke (1) bekezdése b) pontjának viii. alpontját, valamint a 889/2008 rendelet 12. cikkének (5) bekezdését és 76. cikkének b) pontját.

37 „Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről, valamint az (EU) xxx/xxx európai parlamenti és tanácsi rendelet [a hatósági ellenőrzésekről szóló rendelet] módosításáról és a 834/2007 rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletre irányuló [2014. március 24-i] javaslat" című dokumentumot kísérő bizottsági munkadokumentum és hatásvizsgálat-összefoglaló (COM(2014) 180 final/SWD(2014) 66 final, 91. o.).

38 A jelen esetben érdekes megjegyezni, hogy az OABA, vitatva az Ecocert által kiállított „AB" tanúsítványt, amely ellentétes az ökológiai gazdálkodásra vonatkozó szabályozással, ugyanakkor a hatályos szabályozás módosítását kéri.

95. Először is úgy tűnik számomra, hogy nem lehet eredményes az ökológiai címkével ellátott termékek iránti „fogyasztói bizalom elvének" tiszteletben tartására irányuló érv, amely elvre különösen a 834/2007 rendelet (3), (5) és (22) preambulumbekezdése, valamint 1. cikke utal. Mivel az, hogy az „AB" megjelölés állítólagosan nem helyezhető el a kábítás nélkül levágott állatokból származó termékeken, nem kifejezetten az ökológiai gazdálkodásra alkalmazandó szabványokra vonatkozó szabályozásból ered, ezen elvet nem sérthették meg, amennyiben a címkét az alkalmazandó jognak megfelelően állították ki.

96. Az ökológiai termékekként felcímkézett termékek iránti fogyasztói bizalom védelme kétségkívül megköveteli – a 834/2007 rendelet 6. cikkének c) pontja értelmében – azt, hogy ki kell zárni azon anyagokat vagy feldolgozási módszereket, amelyek félrevezetők lehetnek a termék tényleges jellegét illetően. E bizalom azonban csak az ökológiai gazdálkodásra kifejezetten vonatkozó, egyértelmű követelmények sérelme esetén rendül meg. Márpedig, amint azt a korábbiakban kifejtettem, álláspontom szerint az irányadó szabályozás alapján az állatok levágása során a kábítás alkalmazásának kizárása nem eredményezheti automatikusan az „AB" jelölésnek az érintett termékek számára való megadásának teljes kizárását.

97. Azt is meg kell továbbá jegyezni, hogy a jelen helyzetben, az állatok levágása iránti fokozódó fogyasztói érdeklődés ellenére [39] a fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatására vonatkozó uniós szabályozás pillanatnyilag nem ír elő semmilyen kifejezett információt az állatok levágásának feltételeire vonatkozóan. [40]

98. E körülményekre tekintettel azon következtetés levonása, hogy az uniós jog szerint összeegyeztethetetlen egymással egyfelől a „kóser" és „halal" tanúsítvány, másfelől az „AB" címke, egy olyan többletfeltétel előírását jelentené, amelyet a tételes jog nem ír elő. Ez annak megtagadását jelentené azon hívő zsidóktól és muszlimoktól, akik igényt tartanak arra, hogy ökológiai termékekhez jussanak, és azon biztosítékokban részesüljenek, amelyeket az élelmiszer-minőség és -biztonság tekintetében e termékek jelentenek.

99. Jóllehet ugyanis az „AB" tanúsítvány és a „kóser" vagy „halal" megjelölés együttes használatának tilalma nem jelent közvetlen problémát a vallásszabadság gyakorlása szempontjából, álláspontom szerint ugyanakkor veszélyeztetheti a kóser vagy halal termékek fogyasztóinak azon lehetőségét, hogy az „AB" tanúsítvány által nyújtott biztosítékokban részesüljenek.

100. Másodsorban, amint azt a Bíróság a 2014. november 5-i Herbaria Kräuterparadies ítéletében (C-137/13, EU:C:2014:2335, 46. pont) megállapította, jóllehet nem tagadható, hogy „[a]z uniós jog nem biztosítja, hogy a gazdasági szereplő mindazokkal a megjelölésekkel forgalmazhassa termékeit, amelyeket előnyösnek tart e termékek értékesítésének elősegítése érdekében", ez ugyanakkor nem tiltható meg azon gazdasági szereplő számára, aki vagy amely tiszteletben tartotta az alkalmazandó szabályozás valamennyi követelményét.

39 Így több állatvédelmi egyesület támogatja az alkalmazott vágási módszert jelző címke elhelyezését. E címke relevanciája azonban vitatott (lásd a 19. lábjegyzetben hivatkozott vizsgálati jelentés következtetéseit, 118–120. o.).

40 Lásd különösen: a fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatásáról, az 1924/2006/EK és az 1925/2006/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról és a 87/250/EGK bizottsági irányelv, a 90/496/EGK tanácsi irányelv, az 1999/10/EK bizottsági irányelv, a 2000/13/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv, a 2002/67/EK és a 2008/5/EK bizottsági irányelv és a 608/2004/EK bizottsági rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2011. október 25-i 1169/2011/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (HL 2011. L 304., 18. o.; helyesbítések: HL 2015. L 50., 48. o.; HL 2016. L 266., 7. o.). Az 1169/2011 rendelet (50) preambulumbekezdése értelmében azonban „a jövőbeli uniós állatvédelmi és állatjólléti stratégia kidolgozásakor fontolóra kell venni *egy, az állatok elkábítására vonatkozó megfelelő információk feltüntetésének lehetőségéről szóló tanulmány készítését*" (kiemelés tőlem). Ezen, végül a Bizottság Egészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Főigazgatósága kérésére elkészített tanulmány – amelynek a következtetéseit 2015. február 23-án tették közzé (https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/aw_practice_slaughter_fci-stunning_report_en.pdf) – eredményei különösen azt mutatják, hogy a fogyasztók többsége számára a leölés előtti elkábításra vonatkozó információ nem fontos kérdés, hacsak arra nem hívják fel a figyelmüket.

101. E tekintetben nem lehetek érzéketlen azon – a többek között az Ecocert által előterjesztett – érvelés iránt, hogy egy tanúsító szervezet nem írhat elő olyan feltételeket, amelyek nem szerepelnek az „AB" tanúsítvány megadására vonatkozó szabályozásban. Ugyanis, amennyiben az „AB" címke megadása céljából tiszteletben tartották az állatok tenyésztésére és levágására vonatkozó részletes szabályokat, a tanúsító szervezet főszabály szerint köteles e címkét megadni, és nem támaszthat a tételes jog által elő nem írt feltételeket. Az ezzel ellenkező eset kétséges lenne mind az ökológiai termékek a 834/2007 rendelet 34. cikkében foglalt, Unión belüli szabad mozgása szempontjából, mind pedig a kereskedelem és az ipar szabadsága szempontjából.

102. E következtetés nem sérti az EUMSZ 13. cikket.

103. Kétségkívül elfogadott, hogy az állatok jóllétének védelme olyan jogszerű közérdekű célnak minősül, amelynek fontosságát többek között az EK-Szerződéshez csatolt, az állatok védelméről és kíméletéről szóló (33.) Jegyzőkönyv mutatja, amelynek értelmében a közösségi politikák kialakítása és végrehajtása során – különösen a mezőgazdaság és a szállítás területén – a Közösségnek és a tagállamoknak teljes mértékben figyelembe kell venniük az állatok kíméletére vonatkozó követelményeket. Az említett jegyzőkönyvnek jelenleg az EUMSZ 13. cikk felel meg, amely az EUM-Szerződés általánosan alkalmazandó, e Szerződésnek az alapelvekről szóló első részében szereplő rendelkezésének minősül. [41]

104. Márpedig az a véleményem, hogy a szóban forgó szabályozás, és különösen az állatok leölése során való jóllétére vonatkozó szabványokat szabályozó 1099/2009 rendelet elfogadásával a jogalkotó egyensúlyt kívánt teremteni a vallásszabadság és az állatok jólléte között. Amint azt az előzőekben kifejtettem, e rendelet nemcsak hogy nem hagyja figyelmen kívül az állatjóllétet, hanem ezenkívül csak eltérés címén és a 4. cikkének (4) bekezdésében szigorúan meghatározott feltételek mellett teszi lehetővé a vallási célú vágásokat.

Végkövetkeztetés

105. A fenti megállapításokra tekintettel azt javasolom a Bíróságnak, hogy a cour administrative d'appel de Versailles (versailles-i közigazgatási fellebbviteli bíróság, Franciaország) által előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdést a következőképpen válaszolja meg:

Az EUMSZ 13. cikkével összefüggésben úgy kell értelmezni az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről szóló, 2007. június 28-i 834/2007/EK tanácsi rendeletet, valamint az állatok leölésük során való védelméről szóló, 2009. szeptember 24-i 1099/2009/EK tanácsi rendeletet, hogy azon nem tiltják az „AB" európai címkének az 1099/2009 rendeletben megállapított feltételeknek megfelelően, előzetes kábítás nélkül, vallási célból levágott állatokból származó termékek számára történő kiállítását.

41 Lásd különösen: 2015. április 23-i Zuchtvieh-Export ítélet (C-424/13, EU:C:2015:259, 35. pont); 2018. május 29-i Liga van Moskeeën en Islamitische Organisaties Provincie Antwerpen és társai ítélet (C-426/16, EU:C:2018:335, 64. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat).